

Baranyai Zsolt:

A PÓSA-DOMBORMŰ AVATÁSÁRA*

(2000. szept. 30., szombat du. fél 5-kor a Szegedi Nemzeti Színházban)

Csak az imént koszorúztuk meg a nagy szegedi nótakirály, Dankó Pista városképi jelentőségű csodaszép márványszobrát, amely szinte Szeged szimbólumává nőtt, s amelyhez olyan legenda tapad, amelyet nem csak a Dankó-rajongók és a szegedi lokálpatrióták ismernek, azt azonban már bizonyára csak kevesen tudják (talán Dankó Pista híveit leszámítva), hogy ki volt az a Pósa Lajos, akinek emlékét ma domborművel örökíti meg a város. Pedig Dankó Pista „Pósa úr” nélkül, ahogy szólította, aligha futotta volna meg üstökösszerű pályáját, arról nem is szólva, hogy ha Pósa büszkeséget félretéve és minden tekintélyt bevetve nem talpal és nem kuncsorog szívós és kitartó munkával, szinte az egész országot maga mellé állítva, nem járja ki, hogy Dankónak szobrot állítsanak Szegeden, akkor ma aligha koszorúztunk volna. Pósa tehát kétszer bábáskodott Dankó Pista körül, éltében és halálában is: segített kifejlődni a zsenit, majd halála után gondoskodott arról, nehogy emléke megfakuljon, neve feledésbe merüljön: a szoboravatással megteremtette a Dankó-kultuszt. De mások indulásánál is önzetlenül bábáskodott. A másik legnagyobb felfedezettje – akit szintén nem kell bemutatni a szegedi közönségnek –, Móra Ferenc. „Azért, hogy író lettem, a jó isten felelős – vallotta később Móra. De hogy akármire nyúlok, gyermekíró maradok az utolsó tollvonásig, azt Pósa Lajosnak köszönöm.” A korabeli szellemi élet egyik organizátora, motorja volt, – tudatosan az akart lenni. Neve elválaszthatatlanul összefonódik a magyar irodalom mindmáig talán legszínvonalasabb gyermeklapjával, az 1889-ben indult *Az Én Újságommal*. Alig néhány évvel a lap megindulása után írta egyik legbizalmasabb hívének, tanítványának, Lőrinczy Györgynek: „Az Én Újságomba legalább húszan írnak olyanok, akiket én fedeztem fel, én nógattam őket írásra, dolgaikat könyv alakban is kiadtam.” [OSZK 1952/57, P. L. levele L. Gy.-nek, Bp., 1893. nov. 3-án] Már önmagában ez is elég érdem ahhoz, hogy neve fennmaradjon, ha másutt nem, az irodalomtörténet életrajzi csarnokában.

Az utókor más szemüvegen át nézi a dolgokat, sok mindent homályosabban lát. Valaha Pósa nevéől visszhangzott az ország: mindenki, aki irodalmi babérokra törekedett, igyekezett Pósa jóindulatát megnyerni. Nemcsak a már említett fiatal Móra, de az ifjú Kosztolányi Dezső, vagy Sebők Zsigmond is (Dörmögő Dömötör figurájának megalkotója). Sőt, Jókai, s a már befutott Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza és Bródy Sándor is megtiszteltetésnek vette, ha Pósa közölte ifjúsági tárgyú írásaikat. Mára már szinte alig hihető, hogy amikor századunk elején a Nobel-díjat osztó bizottság felkérte az egyes nemzeteket, tegyenek javaslatot, ki kapja meg az esedékes díjat, az Akadémia nevében Herman Ottó (egyébként Szeged országgyűlési képviselője) a legnagyobb természetességgel Pósat javasolta. Ugyancsak nehéz manapság elképzelni, hogy 1914-ben, amikor alig egy hónappal halála előtt negyvenéves írói jubileuma alkalmából köszöntötték a költőt, mintegy harmincezer gyermek részvételével rendeztek pompás ünnepet a tiszteletére a Városligetben, ahol később szobrot is állítottak neki.

Az ország és a főváros után, íme, az a város is megörökíti emlékét, amelyhez közel egy évtizeden át hozzákötötte életét. A százötven évvel ezelőtt, 1850. ápr. 9.-én Radnóton (Gömör vármegye) született Pósa Lajos többéves nyomorúságos egzisztenciát nyújtó fővárosi tanárkodás és újságíróskodás után 1881-ben került Szegedre. Kulinyi Zsigmond, akkor bankhivatalnok és a *Szegedi Napló* szerkesztője hívta le 1880 végén, a távozó Mikszáth helyére. Kulinyival együtt katonáskodtak, innen az ismeretségük. Az újságírói karrierből azonban nem lett semmi, a lap is csalódott az ifjú riporterben, s Pósa sem tudott gyökeret verni a lapnál. A lapnál nem, ám a várost magát annál jobban megszerette – s a város is őt. Ő is, miként Mikszáth, második szülővárosának tartotta Szegedet. Az, hogy nem volt újságírói vénája, nem jelentette azt, hogy tehetsége ne lett volna.

Ezt elismerték a lapnál is, s elismerte a város közönsége is. Szeged ekkoriban képes volt tolerálni, hogy itt van egy tehetséges fiatalember, aki olyannyira szuverén költőegyéniség, hogy „nem fekszik neki” az újságírói robot, – majd szereznek neki más kenyeret. Versei sorra jelennek meg a *Naplóban*, s az újság és kiadója több kötetének megjelenését is támogatta. (Itt jegyzem meg zárójelben, hogy 1878-as első kötetéhez, amely még szegedi évei előtt jelent meg, maga Arany János személyesen gratulált, kézfogással elismerését kifejezve és további versírásra buzdítva a fiatal költőt.) Váratlanul egy biztosnak ígérkező állás hullott az ölébe: Nagy Vince, a Népszínház rendezője elnyerte a szegedi színházat, s Pósat színházi titkárnak szerződtették, ami, mint Móra humorosan megjegyzi, „Inkább cím volt, mint hivatal, nem igen tett kárt semmiféle titokban.” Mindenesetre a színház 1883. okt. 14.-i ünnepélyes megnyitóján az ő prologusát szavalta az akkor országosan népszerű színésznő, Lánchy Ilka. (Ekkor a szegedi színháznál működött – többek között – Makó Lajos és a Kolozsvárott híressé vált drámai színésznő, Hunyady Margit, Hunyady Sándor író édesanyja is.) A teljes képhez hozzátartozik, hogy a király is jelen volt a megnyitón... Pósa sokat tett a szegedi színházért és színház körül. Szegedre kerülésétől rendszeresen írt színházi kritikákat – igaz, eléggé ostorozta az akkori direktort, Aradi Gerőt – ahogy ma mondanák: műsor-és személyzeti politikájáért. A színház alkalmazásában állva viszont számtalan színházi esemény, rendezvény „közvetett” résztvevője volt, Dankó Pista, Molnár György és más népszínmű-szerzők darabjainak dalbetét-szövegeit ő írta, ünnepi díszelőadások programját állította össze, verses köszöntők szövegét költötte.

S ne feledkezzünk meg arról sem, hogy éppen itt, Szegeden próbált meg először gyermeklapot kiadni, 1882-ben, *Jó Barát* címmel, ami végeredményben a nevezetes későbbi *Az Én Újságom* előzményének tekinthető. Mindössze tizenhét számot ért meg, ma sajtótörténeti ritkaságnak számít. Mindenesetre, amikor minden idők egyik legsikeresebb magyar szépirodalmi kiadványállalata, a Singer és Wolfner cég országos gyermeklap indítását határozta el, Pósat kérték föl szerkesztőnek, aki ekkor fájó szívvel bár, de távozott Szegedről. Egyik életrajzírója, Gyöngyössi László jegyezte fel, hogy csaknem egy hónap dárídózással búcsúzkodott, míg végre 1889. dec. elsején eljött az utolsó cigányos írói összejeövetel. Barátai ebből az alkalomból vicces, satirikus alkalmi lapot is kiadtak az esemény tiszteletére. Egyébként szegedi barátaival rendszeresen találkozott az akkori Hungária szálló ún. Pósa-asztalánál. Ezt a hagyományt folytatta Pesten is, a Kerepesi úti Orient-szállóba téve át „székhelyét”. Az akkori jeles írók közül Ambrus Zoltán, Bródy Sándor, Endrődi Sándor, Zempléni Árpád, Rákosi Viktor (alias: Sipulusz) rendszeres vendégei voltak a Pósa-asztalnak. Számtalan irodalmi terv szövődött itt, s a Pósa-asztal hatással volt az irodalmi közvélemény alakítására.

Nem esett szó eddig a versíróról, a költőről. Szomorúan tudomásul kell vennünk, alig akad ma valaki, aki verscímet is tudna említeni Pósatól, pedig több mint 50 kötete, több mint ezer verse jelent meg, amelyek közül több százat megzenésítettek. (Daru madár, Béla cigány, Ne gyónj nekem, Nem jó mindig, minden este a fonóba eljárni, stb.) Ezek főleg Dankó Pista s Lányi Géza feldolgozásában és előadásban terjedtek szerte az országban. (Tudjuk, Bartók is zenésített meg tőle, mint ezt a közelmúltban a *Tiszatáj* hasábjain Péter László dokumentálta.) Vallásos verseit, „imáit” és hazafias verseit szinte minden állami-nemzeti ünnepen minden iskolában szavalták akkoriban, igen híressé vált a Kossuth-kultuszt élesztő *A zengő szobor* c. verse. Szokták mondani, az a jó stílus, ha észre sem veszik. Kell-e nagyobb dicsőség egy költőnek, ha úgy mormolják sorait, hogy nem is tudják, ő írta. Felekezeti hovatartozás nélkül szinte mindenki ismeri a kisgyermek lefekvés előtti imáját: „Én Istenem, Jó Istenem, / Lecsukódik már a szemem, / De a tied nyitva atyám, / Amíg alszom, vigyázz reám.” Hát ez is Pósa alkotása. Költészetének karakterét és szerepét a magyar lírában máig érvényesen Pintér Jenő 30-as évekbeli irodalomtörténete írja le: „Magyaros irányú költő volt, az egykor annyira divatos népdalköltés mestere... A népdal és a műdal határvonalai nem egyszer egészen elmosódtak költészetében: a népdalt megnevesítette a

műdal finomságával, a műdalt felfrissítette a népdal naiv vonásaival.” Ugyancsak Pintér Jenő utal arra, hogy az édesanya alakjának Petőfi után az egyik legmesteribb megjelenítője. Hogy így van-e, hadd idézzek Bródy Sándortól. Pósa – és a kiadó – Bródyt kérte fel, írjon előszót a költő Édes anyám c. versciklusa elé. Igen tanulságos és elgondolkodtató, hogy reagált erre Ady és Krúdy bálványa, a modern nyugatos, a népnemzeti hagyományt megtagadó, a naturalizmus emlőin nevelkedett Bródy. Ezt írja előszó gyanánt Pósa anyaversei elé: „Radnót szülötte, Szeged tápláltja vendéglőbe szoktatott, ahol savanyú bor mellett édesen folyik a filozofálás is, a veszekedés is. Már-már úgy fejlődünk, abszintot ittunk, hangulatos kávéházakban, ópiumpipákról álmodoztunk, Baudelaire majmai, Párizs rabjai lettünk, amikor jött a barnapiros arcú költő és anélkül, hogy mondta volna, a magyar és vidám irányba terelt mindnyájunkat... Pósa Lajos anyakultuszát sokan sanda szemmel nézték – folytatja. Nem poétai téma, nem elég erős és semmi romlottság nincs benne.” Ilyen előzmények után érthető Bródy habozása: „Egy kötet anyavers, még ha ő írta is, egy kissé sok” – gondolja magában, aztán egy álmos, unalmas délután nekiveselkedik, hogy elolvassa őket... „Megkapott, fölrázott, ébren tartott, úgy föllelkesített, hogy amikor a félszáz verset elolvastam, gyertyát kellett gyújtani már... Úgy elgondoltam magamban: ha Burns írta volna ezeket, ma az egész világ tapsolna Pósa Lajosnak.” Bródyt a magyaros irány és az anyaversek ragadták meg Póságban, Kosztolányit, akiben – mint József Attila mondja – magában is „haláláig élt a gyermek”, a gyermekversek, ill. a gyermekek költője, bár némi rezignációval jegyzi meg, hogy „Aki folyton a gyerekeknek írt, sohase írt a gyerekekről” –, s ezt annál inkább fájtalja, mert a XX. század Kosztolányi szerint a gyermekek százada... Végezetül idézzük Mórát, aki második atyjaként tisztelte, aki ösztönzőt és pártfogót látott benne. Móra nemcsak irodalmi munkásságáért tisztelte, hanem emberi tisztaságáért és nagyságáért. Dankó Pista temetésén ismerte meg személyesen, s egy életre elkötelezettje lett. „Költészet hát van s talán egy darabig lesz is még a világon, de az utolsó költőt, aki az élet minden vonatkozásában az volt, Pósa Lajosnak hívták. Áldozópapja volt egy kultusznak, amelynek már nincsenek istenei és soha egy pillanatra se tette le a büszke önérzettel viselt bíborszegélyes tógát, amelynek fehérségén soha folt nem esett. Az ő Róma pontifex maximusa járhatott úgy Theodosius császár keresztény világában, ahogy ő járt mi közöttünk. Mindig abban a díszruhában, amelyet a mennyei takácsok csak költők számára szőttek... Ez a kemény, vállas, komoly szemű és puhaszájú, tiszta és méltóságos magyar úr az utcán és baráti körben, az íróasztalnál és felolvasóasztalnál, írók közt és gyerekek közt mindig és mindenütt a költő élő szobra volt.” – fejeződik be Móra lírai vallomása. S tegyük hozzá: Szegeden költővé lett költőé.

* az avató beszédet szerző szíves engedélyével közlöm – KMJ.